

УДК 341.24:338.48(477)

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.06.3.53>

РЕТРОСПЕКТИВНИЙ ТА ПЕРСПЕКТИВНИЙ АНАЛІЗ СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ З ВСЕСВІТНЬОЮ ТУРИСТИЧНОЮ ОРГАНІЗАЦІЄЮ

Безсмертнюк Т.П.,

*кандидат географічних наук, доцент**доцент кафедри готельно-ресторанної справи, туризму і рекреації**Волинський національний університет імені Лесі Українки*

ORCID: 0000-0003-1580-6157

Безсмертнюк Т.П. Ретроспективний та перспективний аналіз співробітництва України з Всесвітньою туристичною організацією.

У статті здійснено ретроспективний та перспективний аналіз співробітництва України з Всесвітньою туристичною організацією у контексті розвитку національної туристичної галузі та інтеграції країни у світовий туристичний простір. Постановка проблеми визначає глобалізаційні тенденції туристичного ринку, що роблять співпрацю з міжнародними організаціями стратегічно важливою для підвищення конкурентоспроможності українського туризму, формування ефективної системи управління галуззю та забезпечення її сталого розвитку.

Досліджено еволюцію взаємодії України з Всесвітньою туристичною організацією, починаючи з набуття повноправного членства у 1997 році, участі в програмах та ініціативах організації, і до активної сучасної взаємодії через Державне агентство розвитку туризму України. Проаналізовано основні напрями співробітництва, зокрема гармонізацію національного законодавства з міжнародними стандартами, впровадження єдиних підходів до управління туристичними DESTINACIAMI, розвиток інвестиційної та інноваційної складових галузі, підвищення якості туристичних послуг та забезпечення раціонального використання природних і культурних ресурсів.

Встановлено, що на сучасному етапі взаємодія України з Всесвітньою туристичною організацією характеризується розширенням експертної, технічної та аналітичної підтримки, активною участю у міжнародних форумах та робочих групах, реалізацією спільних маркетингових і промоційних проєктів, що спрямовані на підвищення іміджу України як безпечної, гостинної та конкурентоспроможної туристичної DESTINACIJI. Особливу перспективу становить залучення механізмів Всесвітньої туристичної організації щодо відновлення туристичної інфраструктури та стимулювання інвестицій після руйнівних наслідків війни, а також формування національного туристичного продукту, здатного конкурувати на міжнародному рівні.

Зазначено, що співпраця з Всесвітньою туристичною організацією виступає ключовим чинником економічного відновлення, соціального розвитку та посилення позицій України на міжнародному туристичному ринку, що забезпечує стратегічне значення цієї взаємодії для держави та її туристичної індустрії.

Ключові слова: міжнародне співробітництво, Всесвітня туристична організація, Україна, сталий розвиток, туристична інфраструктура, інтеграція у світовий туристичний простір.

Bezsmertniuk T.P. Retrospective and prospective analysis of Ukraine's cooperation with the World Tourism Organisation.

The article provides a retrospective and prospective analysis of Ukraine's cooperation with the World Tourism Organisation in the context of the development of the national tourism industry and the country's integration into the global tourism space. The problem statement defines the globalisation trends in the tourism market, which make cooperation with international organisations strategically important for increasing the competitiveness of Ukrainian tourism, forming an effective industry management system, and ensuring its sustainable development.

The evolution of Ukraine's interaction with the World Tourism Organisation has been studied, starting with its full membership in 1997, participation in the organisation's programmes and initiatives, and up to active contemporary interaction through the State Agency for Tourism Development of Ukraine. The main areas of cooperation have been analysed, in particular the harmonisation of national legislation with international standards, the introduction of uniform approaches to the management of tourist destinations, the development of the investment and innovation components of the industry, the improvement of the quality of tourist services, and the rational use of natural and cultural resources.

It has been established that at the present stage, Ukraine's cooperation with the World Tourism Organisation is characterised by expanded expert, technical and analytical support, active participation

in international forums and working groups, and the implementation of joint marketing and promotional projects aimed at enhancing Ukraine's image as a safe, hospitable and competitive tourist destination. A particularly promising prospect is the involvement of the World Tourism Organisation's mechanisms for restoring tourism infrastructure and stimulating investment after the devastating effects of the war, as well as the formation of a national tourism product capable of competing at the international level.

It is noted that cooperation with the World Tourism Organisation is a key factor in economic recovery, social development, and strengthening Ukraine's position in the international tourism market, which ensures the strategic importance of this interaction for the state and its tourism industry.

Key words: international cooperation, World Tourism Organisation, Ukraine, sustainable development, tourism infrastructure, integration into the global tourism space.

Постановка проблеми. У сучасних умовах глобалізації туризму співробітництво України з міжнародними організаціями, зокрема з Всесвітньою туристичною організацією (ВТО), набуває стратегічного значення для формування конкурентоспроможного туристичного ринку, інтеграції до світового туристичного простору та забезпечення сталого розвитку галузі. Аналіз минулих етапів взаємодії України з ВТО дозволяє оцінити ефективність участі держави у глобальних ініціативах та визначити напрями подальшого партнерства відповідно до міжнародних стандартів і принципів сталого туризму.

Метою дослідження є здійснення ретроспективного аналізу етапів, оцінка сучасного стану та напрямів співробітництва України з Всесвітньою туристичною організацією, а також визначення перспектив подальшої інтеграції України в міжнародний туристичний простір на засадах сталого розвитку та ефективного використання інструментів ВТО.

Стан опрацювання проблематики. Аналіз сучасного стану опрацювання проблематики свідчить про високий рівень теоретичної та практичної уваги до питань міжнародного туристичного співробітництва. Проблема міжнародного співробітництва у сфері туризму є об'єктом дослідження багатьох українських та закордонних науковців, що дозволяє комплексно оцінити роль глобальних організацій у розвитку національних туристичних систем. Різноманітні аспекти дослідження міжнародного туристичного співробітництва України зустрічаємо у працях таких науковців як О. Біницька, А. Войціховський, Г. Горіна, В. Демко, О. Долинська, Є. Козловський, О. Старинець, Г. Чепурда, О. Чирва, О. Шестель, І. Шоробура. Разом із тим, у літературі недостатньо представлено комплексних досліджень, що поєднують ретроспективний аналіз участі України у ВТО з оцінкою перспектив подальшої інтеграції на засадах сталого розвитку. Це зумовлює актуальність проведеного дослідження та необхідність системного аналізу ефективності співробітництва з міжнародною туристичною організацією.

Виклад основного матеріалу. Принцип співробітництва посідає особливе місце серед принципів міжнародного права, що пояснюється його сутністю та соціальною значущістю як явища взаємодії народів і держав. Міжнародне співробітництво передбачає спільні дії суб'єктів у будь-якій сфері їхніх спільних інтересів, узгодження позицій, координацію дій, вирішення проблем, що мають взаємне значення та прийняття взаємоприйнятних рішень. Міжнародне співробітництво виступає єдиним ефективним засобом забезпечення міжнародного миру та безпеки. Принцип міжнародного співробітництва є одним із ключових принципів, що визначають розвиток міжнародного права [1, с. 49].

Міжнародні організації стали фундаментом міжнародного співробітництва, оскільки вони виникають внаслідок взаємодії держав і створюються для його подальшого поглиблення. Держави відмовляються від частини своїх суверенних прав як політичні утворення, усвідомлюючи свою взаємозалежність та взаємопов'язаність з іншими державами. Отже, міжнародні організації є найвищою формою сучасного міжнародного співробітництва [1, с. 49].

Принцип співробітництва зобов'язує суб'єктів міжнародного права діяти відповідно до цілей і принципів Організації Об'єднаних Націй (ООН), робити свій внесок у співпрацю на засадах рівності, сприяти встановленню взаєморозуміння, довіри та дружніх, добросусідських відносин у рамках миру, безпеки та справедливості, працювати на підвищення добробуту народів, поширювати інформацію та ознайомлювати інші держави зі своїми досягненнями в економіці, науці, техніці, культурі тощо [1, с. 50].

Співробітництво у сфері туризму є формою спільної національної діяльності, яка сприяє розвитку туристичних обмінів на взаємних засадах, організації технічного співробітництва через обмін туристичною інформацією, запровадження єдиних стандартів і технологій обслуговування туристів та спрощення туристичних процедур. Міжнародне співробітництво в туристичній сфері є системою партнерських відносин на регіональному, національному та міждержавному рівнях, яка забезпечує просування національного туристичного продукту на світовий ринок та сприяє інтеграції країни у глобальний інформаційний простір.

Стосовно України та правових засад міжнародного співробітництва у сфері туризму варто підкреслити, що Закон України «Про туризм» [2] містить основні положення, які регулюють цю діяльність, і передбачає, що у випадках, коли міжнародним договором, учасником якого є Україна, встановлено інші норми, застосовуються положення відповідного міжнародного договору [3, с. 51]. Відповідно до Закону України «Про туризм», правова база міжнародного співробітництва у сфері туризму формується на основі міжнародних договорів України, укладених згідно із положеннями Закону України «Про міжнародні договори України» [4]. Україна здійснює участь у роботі міжнародних туристичних організацій відповідно до своїх міжнародно-правових зобов'язань та положень статутних документів цих організацій [5, с. 63].

Всесвітня туристична організація є міжнародною організацією, спеціалізованою установою Організації Об'єднаних Націй, що займається питаннями відповідального, сталого та загальнодоступного туризму. Всесвітня туристична організація заснована у 1975 році з штаб-квартирою у місті Мадрид (Королівство Іспанія) та є спадкоємицею Міжнародного союзу офіційних туристичних організацій, заснованого ще 1934 року. У співпраці зі своїми 160 державами-членами, 6 асоційованими членами та понад 500 афілійованими членами ВТО працює над тим, щоб позиціонувати туризм як ключовий фактор економічного зростання, інклюзивного розвитку та екологічної стійкості. Організація сприяє включенню туризму до національних та глобальних програм, пропагуючи його потенціал для зменшення бідності, створення робочих місць, сприяння інноваціям та досягнення 17 Цілей Сталого Розвитку. Концепція управління, схвалена її членами, спрямована на посилення створення знань, розширення партнерських відносин та надання більшої цінності як нинішнім, так і майбутнім членам [6].

Діяльність ВТО зосереджується на п'яти стратегічних пріоритетах: прискорення інновацій та цифрової трансформації; підвищення конкурентоспроможності сектору за допомогою інвестицій та підприємництва; створення робочих місць та розширення можливостей для навчання; підвищення стійкості та забезпечення безпечних і безперешкодних подорожей; захист культурної та природної спадщини при одночасній підтримці місцевих громад [6].

Основними цілями діяльності Всесвітньої туристичної організації є: сприяння створенню та розширенню сприятливих умов для розвитку туризму, утвердження миру, взаєморозуміння між народами, а також підвищення рівня здоров'я та добробуту населення у світі; сприяння забезпеченню доступу до освіти та культурних надбань у процесі подорожей; підтримка підвищення якості та стандартів розміщення туристів під час їхніх подорожей; сприяння розширенню спектра туристичних послуг і пропозицій у державах, які приймають туристів; визначення тематики офіційних заходів (пленарних засідань, конференцій тощо) та узгодження спільних інтересів держав-членів; налагодження стабільної комунікації та співпраці між туристичними операторами; виконання ухвалених рішень шляхом впровадження найбільш ефективних та доцільних заходів [3, с. 49].

У жовтні 1997 року під час 12-ї сесії Генеральної асамблеї Всесвітньої туристичної організації, що відбулася у Стамбулі (Турецька Республіка), Україна набула статусу повноправного члена цієї організації [7]. Спершу були проведені заходи щодо вступу до керівних органів ВТО, а потім – щодо розробки поточних та перспективних програм розвитку туристичної сфери. Членство України в цій організації суттєво зміцнило імідж і авторитет держави в туристичній спільноті, створило умови для подальшого розвитку вітчизняного туризму відповідно до світових тенденцій із залученням до інформаційних мереж, сучасних технологій, інвестиційних проєктів, системи професійної підготовки та наукових досліджень. Приєднання до ВТО відкрило нові перспективи для встановлення взаємовигідної співпраці з країнами-членами цієї авторитетної організації на всіх рівнях – двосторонньому, багатосторонньому та регіональному [8, с. 75].

Отримання Україною повноправного членства у Всесвітній туристичній організації стало стимулом для проведення низки важливих заходів, спрямованих на підвищення ролі туризму в соціально-економічному розвитку країни. Указом Президента України від 21 вересня 1998 року «Про День туризму» визначено, що це свято відзначатиметься щороку 27 вересня [9, с. 54].

Під час 13-ї сесії Генеральної асамблеї Всесвітньої туристичної організації, що відбулася у вересні 1999 року в місті Сантьяго (Республіка Чилі), Україну було обрано членом Виконавчої ради ВТО на період 1999–2003 років. Україна є учасником проєкту ВТО «Туризм по Великому Шовковому шляху» [7]. З травня 2000 року Надзвичайний і Повноважний Посол України в Королівстві Іспанія та Князівстві Андорра виконує функції Постійного представника України при Всесвітній туристичній організації [9, с. 53].

8–11 жовтня 2000 року Генеральний секретар ВТО Франческо Франжіаллі здійснив свій перший офіційний візит до України, під час якого провів зустрічі з Президентом, Головою Верховної Ради, Прем'єр-міністром, Віцепрем'єр-міністром, Головою Київської міської державної адміністрації, Міністром закордонних справ України, а також виступив на парламентських слуханнях

«Стан і перспективи розвитку туризму в Україні» та на черговому засіданні Ради з туризму країн Співдружності Незалежних Держав. Ф. Франжіаллі також відвідав 7-й Міжнародний туристичний салон «Україна 2000», семінар ВТО на тему «Нові інформаційні технології в туризмі» (м. Київ, 8–11 жовтня 2000 р.) та семінар «Розвиток сільського туризму» (м. Яремча, 26–28 вересня 2003 р.). Генеральний секретар ВТО взяв участь у святкуваннях з нагоди Всесвітнього дня туризму та Дня туризму України, які проходили у 2003 році в містах Київ та Львів [7].

З 18 по 21 січня 2012 року делегація Ради міністрів Автономної Республіки Крим відвідала місто Мадрид, де взяла участь у міжнародній туристичній виставці FITUR-2012 та провела переговори з представниками ВТО. У 2013 році Генеральний секретар ВТО Талеб Ріфаї відвідав Україну для участі у II Київському міжнародному туристичному форумі, який відбувся 10–12 жовтня в місті Києві [7]. У 2014 році відбулася зустріч Посла С. Погорельцева з Виконавчим директором Всесвітньої туристичної організації, під час якої було акцентовано увагу на незмінності статусу Автономної Республіки Крим та дотриманні положень резолюції Генеральної Асамблеї ООН від 27 березня 2014 року «Територіальна цілісність України».

26 червня 2016 року в Києві відбулися переговори Віцепрем'єр-міністра з питань євроінтеграції та євроатлантичної інтеграції Іванни Климпуш-Цинцадзе з Генеральним секретарем ВТО Талебом Ріфаї в рамках Міжнародної конференції з туризму «Брендинг дестинацій: запорука побудови успішної репутації», організованої Міністерством економічного розвитку і торгівлі України за підтримки ВТО [7]. Також у 2016 році Україна взяла участь у Берлінській туристичній виставці International Travel Market, проведений під егідою Всесвітньої туристичної організації.

Під час візиту до Королівства Іспанія 10 вересня 2020 року Міністр закордонних справ України Дмитро Кулеба зустрівся з Генеральним секретарем ВТО Зурабом Пололікашвілі, де обговорювали активізацію співпраці України з ВТО та використання механізмів організації для розвитку туристичної сфери країни [7].

Центральним органом виконавчої влади України, відповідальним за співробітництво з ВТО, є Державне агентство розвитку туризму України (ДАРТ). Державне агентство розвитку туризму України, незважаючи на дію воєнного стану, продовжує здійснювати активну діяльність у сфері міжнародного співробітництва. Прикладом цього є активна взаємодія агентства з ВТО та укладення низки угод про співпрацю у сфері туризму. Зокрема, ДАРТ і Гватемальський інститут туризму досягли домовленості про співпрацю щодо розвитку туристичної галузі. Меморандум було підписано під час 25-ї сесії Генеральної Асамблеї ВТО, що проходила з 16 по 20 жовтня 2023 року в Самарканді (Республіка Узбекистан). Сутність Меморандуму полягає в створенні умов для обміну контактами між учасниками туристичної сфери обох країн з метою стимулювання зростання туристичних потоків. Передбачено спільну участь у виставках, ярмарках, конференціях, семінарах та інших міжнародних заходах, присвячених туризму. Серед інших ключових пріоритетів визначено обмін досвідом у туристичній сфері, зокрема стосовно законодавства, стандартів якості готельних закладів, системи збору туристичної статистики, впровадження інновацій та цифрових технологій, маркетингу туристичних напрямків та розвитку MICE-туризму. Важливим є й те, що на 25-й сесії Генеральної Асамблеї ВТО Генеральний секретар запропонував створити робочу групу для сприяння розвитку туризму та економіки України [3, с. 51].

У 2023 році Україна взяла участь у 68-му засіданні Комісії для Європи Всесвітньої туристичної організації, що відбулося в Софії, Республіка Болгарія. За підсумками голосування наша країна була обрана Головою Комісії для Європи ВТО ООН, що відкриває нові можливості для співпраці та обміну досвідом з європейськими та світовими партнерами, сприяє обговоренню та розробці законодавчих ініціатив, залученню інвестицій і створенню спільних проєктів для відновлення та реконструкції туристичної інфраструктури, зруйнованої або пошкодженої внаслідок війни [10, с. 20].

Також під час 25-ї сесії Генеральної Асамблеї Всесвітньої туристичної організації Україна вперше виступила як Голова на 69-му засіданні Європейської комісії ВТО, де представила на розгляд та включення до Плану роботи організації на 2024–2025 роки спільно з країнами Європейського Союзу розроблений Порядок денний для Європи на 2024–2025 роки. Документ, серед іншого, передбачає необхідність виділення коштів із бюджету організації для подолання наслідків війни та підтримки відновлення туристичної галузі України та сусідніх європейських країн, на які впливає війна [10, с. 21]. Українська делегація, представляючи Програму розвитку туризму в Європейському регіоні, запропонувала зосередити зусилля на розвитку сталого туризму, зокрема: приділяти увагу просуванню маловідомих туристичних напрямків і активізувати залучення до них туристів; посилювати освіту та підготовку фахівців туристичної галузі для підвищення якості послуг; розвивати співпрацю з урядами та приватним сектором для культурного обміну, що сприятиме взаєморозумінню між націями; забезпечити доступність туристичних подорожей для всіх мандрівників, незалежно від віку, здібностей чи інтересів [11].

12–13 травня 2025 року у місті Прага відбувся World Tourism Forum – провідна міжнародна платформа, присвячена обговоренню глобальних викликів і шляхів розвитку світової туристичної галузі. У вступному слові під час відкриття форуму Генеральний секретар ВТО Зураб Пололікашвілі висловив щире підтримку Україні та зазначив, що після укладення мирної угоди він особисто відвідає Україну разом із міністрами туризму з різних держав, ставши першим туристом у мирний період. Всесвітня туристична організація висловила готовність надати експертну допомогу у відновленні туристичної галузі як важливого чинника економічного зростання та сталого розвитку українських громад. Під час зустрічі сторони обговорили ключові напрями подальшої співпраці та узгодили механізми залучення експертної підтримки ВТО для ефективного відновлення туристичної галузі. Було визначено основні пріоритети, серед яких: розвиток системи збору та аналітики туристичної статистики; гармонізація туристичного законодавства з європейськими стандартами; залучення міжнародних фахівців до стратегічного планування та розвитку галузі; підтримка створення і посилення діяльності місцевих організацій управління DESTINACIAMI; популяризація принципів сталого, інклюзивного та безбар'єрного туризму; формування сприятливого інвестиційного середовища; підготовка до відкриття кордонів і відновлення міжнародних туристичних потоків.

Основними напрямками співробітництва України з Всесвітньою туристичною організацією є: удосконалення чинного законодавства у сфері туризму шляхом внесення відповідних змін і доповнень; формування економічних механізмів стимулювання діяльності у сфері туристичного обслуговування; залучення інвестиційних ресурсів у розвиток туристичної сфери; формування ефективних механізмів моніторингу та забезпечення якості наданих послуг; ефективне та збалансоване використання природних і культурно-історичних ресурсів України. Сучасним головним завданням є забезпечення максимально ефективного використання нових можливостей, сприяння подальшому зростанню міжнародного інтересу до України, розробка та популяризація національного туристичного продукту, здатного конкурувати на міжнародному ринку. Для реалізації завдання необхідно вирішити низку нормативно-правових питань, а саме: внести відповідні зміни та доповнення до чинного законодавства у сфері туризму; створити економічні механізми для стимулювання внутрішнього туристичного обслуговування та залучення інвестицій у туристичну сферу; запровадити ефективні механізми контролю якості послуг та охорони, а також раціонального використання природної та культурної спадщини України.

Перспективи співробітництва України з Всесвітньою туристичною організацією є надзвичайно широкими та стратегічно важливими для подальшого розвитку національної туристичної галузі. Пріоритетним напрямом розвитку співробітництва між Україною та ВТО має стати впровадження концепції сталого розвитку туризму. Необхідність упровадження цієї концепції зумовлена як внутрішніми факторами розвитку, так і зовнішніми обставинами, що пов'язані з євроінтеграційними прагненнями України та потребою виконання міжнародних зобов'язань. Важливо підкреслити, що втілення цієї концепції та її основних положень є неможливим без активної участі держави, яка виступає головним суб'єктом у сфері туристичної діяльності [9, с. 59].

За умови результативної взаємодії в усіх напрямках перед Україною постають широкі можливості для розвитку туристичної галузі, що сприятиме утвердженню її як привабливого туристичного центру та регіонального лідера у сфері туризму. Перспективними напрямками співробітництва України та ВТО є: опрацювання питань всебічного розвитку туристичної сфери; сприяння розвитку та оновленню туристичної інфраструктури; гарантування високого рівня якості туристичних послуг; раціональне використання наявного туристичного потенціалу; формування конкурентоспроможного національного туристичного продукту з метою відновлення міжнародних туристичних потоків в Україну та забезпечення сталого соціально-економічного розвитку регіонів і країни в цілому.

Окрему увагу варто приділити реалізації спільних освітніх і промоційних проєктів, спрямованих на підвищення іміджу України як безпечної та конкурентоспроможної туристичної дестинації. Співробітництво з ВТО у довгостроковій перспективі сприятиме інтеграції України до світового туристичного простору, підвищенню інвестиційної привабливості галузі та сталому розвитку туристичних регіонів країни.

Висновки. Ретроспективний аналіз співробітництва України з Всесвітньою туристичною організацією засвідчує, що участь нашої держави у цій міжнародній інституції відіграла важливу роль у становленні сучасної системи державного управління туристичною сферою, формуванні позитивного іміджу України на світовій арені та залученні до процесів глобальної інтеграції у сфері туризму. З часу набуття членства у 1997 році Україна пройшла низку важливих етапів, а саме від налагодження двосторонніх зв'язків і участі у програмах ВТО до активного представлення власних ініціатив на міжнародному рівні.

Сучасний етап співробітництва характеризується переходом до якісно нового рівня взаємодії, який передбачає розширення експертної, технічної та аналітичної підтримки з боку ВТО. Особли-

вого значення набуває залучення України до реалізації міжнародних програм сталого туризму, гармонізація національного законодавства з європейськими стандартами, розвиток системи управління туристичними дестинаціями та підвищення якості туристичних послуг.

Перспективи подальшої взаємодії України з ВТО пов'язані з активним використанням інструментів цієї організації для відновлення туристичної інфраструктури, стимулювання інвестицій, розвитку людського потенціалу та просування національного туристичного продукту на світовий ринок. Важливим напрямом є також реалізація маркетингових і промоційних проєктів, спрямованих на формування позитивного міжнародного іміджу України як безпечної, гостинної та конкурентоспроможної дестинації.

Отже, співробітництво України з Всесвітньою туристичною організацією має стати фундаментом для інтеграції в європейський і світовий туристичний простір, сприяти досягненню цілей сталого розвитку, економічному відновленню та посиленню позицій України як впливового учасника глобального туристичного ринку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Войціховський А.В. Міжнародне право: підручник. Харків: Харків. нац. ун-т внутр. справ, 2020. 544 с.
2. Про туризм: Закон України від 15.09.1995 р. № 324/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/324/95-вр#Text> (дата звернення: 20.10.2025).
3. Чепурда Г.М., Старинець О.А., Шестель О.Г. Міжнародні туристичні організації та їх роль в розвитку туризму та готельно-ресторанного бізнесу в умовах сьогодення. *Інновації та технології в сфері послуг і харчування*. № 1 (11). 2024. С. 46–56. DOI: [https://doi.org/10.32782/2708-4949.1\(11\).2024.8](https://doi.org/10.32782/2708-4949.1(11).2024.8).
4. Про міжнародні договори України: Закон України від 29.06.2004 р. № 1906-IV.. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1906-15#Text> (дата звернення: 24.10.2025).
5. Горіна Г.О. Державне управління туристичною діяльністю: навч. посібник. Кривий Ріг: ДонНУЕТ, 2021. 110 с. URL: <https://files.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi69/0050411.pdf> (дата звернення: 24.10.2025).
6. United Nations World Tourism Organization (UNWTO). URL: <https://www.untourism.int/> (дата звернення: 19.10.2025).
7. Україна та Всесвітня туристична організація. Посольство України у Королівстві Іспанія. URL: <https://spain.mfa.gov.ua/posolstvo/3333-ukrajina-ta-vsesvitnya-turistichna-organizacija> (дата звернення: 18.10.2025).
8. Козловський Є. Співробітництво України та Всесвітньої туристичної організації як один з інструментів реалізації державної туристичної політики. *Публічне урядування*. 2016. № 3 (4). С. 72–80. URL: <https://journals.maup.com.ua/index.php/public-management/article/view/715> (дата звернення: 18.10.2025).
9. Козловський Є.В. Правове регулювання туристичної діяльності: навчальний посібник. Київ: «Центр учбової літератури», 2021. 272 с.
10. Публічний звіт Голови Державного агентства розвитку туризму України Мар'яни Олеськів за 2023 рік. URL: https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/17-civik-2018/zvit2023/zvit_DART_2023.pdf (дата звернення: 20.10.2025).
11. Державне агентство розвитку туризму України. URL: <https://www.tourism.gov.ua> (дата звернення: 20.10.2025).